

BÖLÜM 8

ORTAÇAĞ BATI FELSEFESİNDE TÜMELLER TARTIŞMASI

Ceyhun Akın CENGİZ¹

GİRİŞ

Gerçekten var olanların tümellerin mi yoksa tikellerin mi olduğunu konu edinen tümeller tartışması, ortaçağ felsefi düşüncesine damgasını vurmuştur. Bu tartışma öncelikle ontolojik bir mahiyette olmakla birlikte farklı birçok felsefe disiplini etkilemektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında tümeller tartışmasının kökenlerinin ilkçağ felsefesinde olduğu anlaşılmaktadır. Platon'un idealar kuramı, Aristoteles'in form öğretisi, Antisthenes'in adcı tavrı bu konu üzerinde derin tartışmaların yapıldığını bize göstermektedir. Ortaçağda ise bu tartışmayı başlatan kişi öncelikle Porphyrios ve hemen akabinde Boethius'tur (Cevizci, 1999: 680). **Porphyrios (234-305)**, bu tartışmayı yazdığı *Isagoge (Aristoteles'in Kategorilerine Giriş)* adlı eseriyle başlatmıştır. *Aslında o Isagoge'de tümeller tartışmasına doğrudan girmemiştir. Bahsi geçen eserinde, Aristoteles'in 'Kategoriler Öğretisini' öğrenmek için cinsin, ayrımın, türün, özelliğin ve ilineğin ne olduğunu bilmenin zorunlu olduğunu fakat bu konuyla ilişkili olarak ileri sürülen görüşlere derinlemesine girmeyeceğini söyler. Yine aynı şekilde cinsleri, türleri ilgilendiren şeylerde, bunların kalıcı tözel gerçekliğini ya da zihnin yalın bir kavramı olup olmadığını; tözsel bir gerçeklik olarak kabul edildiği takdirde cisimli mi yoksa cisimsiz bir yapıda mı olduğunu; son olarak da onların ayrı ya da duyulur şeylerde ve onlara göre var olup olmadığını eserinde araştırmaktan kaçınacağını ifade eder* (Porphyrios, 1986: 31). Her ne kadar o söz ettiği soruları ve yanıtlarını derinlemesine eserinde tartışmamış olsa da, bu soruları ortaya koyarak, bütün bir döneme damgasını vuracak olan tümeller tartışmasını da başlatmış olur. Hemen akabinde Boethius, Porphyrios'un adı geçen eserini yorumlayarak türlerin, cinslerin, yani Aristoteles'in ikincil tözlerinin tözsel bir varlığa sahip olup olmadığı sorusunu cevaplamaya çalışmış (Cevizci, 1999: 680) ve konuyu derinlemesine incelemeye tabii tutarak tümelle tartışmasını ortaçağ entelektüel ortamının gündemine iyiden iye yerleştirmiştir. Tümeller tartışmasını ortaçağ batı felsefesinde incelerken üç başlık al-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Felsefe Bölümü. ceyhunakincengiz@gmail.com,

ya çalışılmıştır. Tanrının zorunlulukla mı ya da hür bir şekilde mi yarattığı sorunu bu bağlamda da ele alınmaktadır. Tümellerin ontolojik statüsüne dair tartışmada elbette kavramcılar ve adcılar da belirlemelerde bulunmuşlardır. St. Thomas'ın ortaya koyduğu görüşlerinde varlığın yapısında farklı bir yorum kabul edilmiş, gerçek olan ilahi alem ve gerçeklikten yoksun maddi alem anlayışı yerine evren anlayışı temelinde öz-varoluş, kuvve-fiil, madde-form aracılığıyla tanımlanabilen bir bireysel tözler toplamı olan hiyerarşik bir varlık anlayışı kabul edilmiştir. Onun bu anlayışı tümeller konusunda Aristoteles ve Hristiyan inancının bir sentezinin sonucudur. Ortaçağda Tanrı'nın yoktan yaratması özelliği, tartışmada belirleyici bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ockhamlı William'ın adcı varlık tasarımı da Tanrı'nın var ederken tümellere bağlı olmadan, istediği şekilde yaratabilmesini temellendirdiğini iddia ettiği bir yaklaşımı ileri sürmüştür. Çünkü ideaların/tümellerin ne olduğunu, nasıl olması gerektiğini belirleyen Tanrı'dır, idealara bağlı değildir. Adcılıkla bağlantılı olarak Tanrı, varlık, yaratma ilişkisini açıklamıştır. Elbette bu Hristiyan teolojisi açısından sorunlara neden olmuştur. Bu durumda üçleme ve ilk günah inancı, kilisesin metafiziksel statüsü ve bunlara bağlı olarak yerine getirilen dini uygulamaların geçerliliği sorunları gündeme gelmektedir. Kavram realizmiyle bahsedilen konular daha rahat açıklanabilmektedir. Adcı teori doğrultusunda ise bu açıklama imkânı zora girmektedir. Kilise doktrinsel üstünlüğünü kaybederse siyasi, ekonomik olarak da gücünü yitireceğinin farkındadır. Ockhamlı Willam'ın görüşlerinin kabul görmesinin belki de en önemli nedeni döneminin şartlarına uygun olması ve kilisenin gücüyle mücadele etmek isteyenler için bir dayanak olmasıdır. Görülmektedir ki felsefe, hayatın dışında, filozofların kendilerini mutlu etmek için meşgul oldukları bir uğraş değildir. Felsefe bizatihi hayatın kendisidir. Tümeller tartışması bunu bize açıkça göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Akyol, F. (2005). *Thomas Aquinas. (Birinci Basım). İstanbul: Homer Kitabevi.*
- Aristoteles (1996). *Metafizik. (Çev: Ahmet Arslan). (İkinci Basım). İstanbul: Sosyal Yayınlar.*
- Aristoteles (2005). *İkinci çözümlenmeler. (Çev: Ali Houshiary). (Birinci Basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.*
- Arslan, A. (2016). İlkçağ felsefe tarihi, Cilt-5 Plotinos, *Yeni platonculuk ve Erken Dönem Hristiyan felsefesi. (Dördüncü Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.*
- Augustinus (1999). *İtirafılar. (Çev: Dominik Pamir). (Birinci Basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.*
- Bolay, S.H. (1997). *Felsefi doktrinler ve terimler sözlüğü. (Yedinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.*
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü. (Üçüncü Baskı.) İstanbul: Paradigma Yayınları.*
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe tarihi. (Birinci Baskı). İstanbul: Say Yayınları.*
- Çiçekdağı, C. (2018). Tümel, tikel, evrensel, metafizik. kadir çüçen (Ed), *Metafizik Kitabı içinde, (s. 221-237). Bursa: Sentez Yayıncılık.*
- Copleston, F. (1963). *A history of philosophy, volume 3 late mediaeval and renaissance philosophy, part 1 ockham to speculative mystics. New York: Image Books.*
- Çotuksöken, B. (1993). *Ortaçağ yazıları. (Birinci Basım). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.*

Güncel Sosyoloji ve Felsefe Araştırmaları

- Çotuksöken, B. (1988). *Peter Abelardus'un ahlak anlayışı*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çüçen, K. (2001). *Bilgi felsefesi*. (Birinci Basım). Bursa: Asa Yayınları.
- Gilson, E. (2007). *Ortaçağda felsefe*. (Çev: Ayşe Meral). (Birinci Basım). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gökberk, M. (1996). *Felsefe tarihi*. (Sekizinci Basım.) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Hilav, S. (1997). *Felsefe el kitabı*. (Yedinci Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Kenny, A. (2017). Batı felsefesi tarihi, Cilt-2, *Ortaçağ felsefesi*. (Çev: Şeyma Yılmaz). (Birinci Basım). İstanbul: Küre Yayınları.
- Öner, N. (1986). *Klasik mantık*, (Beşinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Porphrios. (1986). *Isagoge (Aristoteles'in kategorilerine giriş)*. (Çev: Betül Çotuksöken). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Russel, B. (1972). Batı felsefe tarihi, Cilt-2, *Ortaçağ felsefesi kısmı*. (Çev: Muammer Sencer). İstanbul: Kitap Yayınları.
- Thilly, F. (2000). *Bir felsefe tarihi*. (Çev: Nur Küçük, Yasemin Çevik). Eskişehir: İdea Yayınları.
- Timuçin, A. (2004). *Felsefe sözlüğü*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Bulut Yayınları.
- Weber, A. (1998). *Felsefe tarihi*. (Çev: Vehbi Eralp). (Beşinci Basım). İstanbul: Sosyal Yayınları.